

EDEBİ METİNLER IŞIĞINDA DOĞU KÜLTÜRLERİNİN BATIYA ETKİLERİ VE BATIDA TÜRK İMGESİ *

Orhan Kemâl TAVUKÇU**

ÖZET

Batının bugünkü değerleriyle ortaya çıkmasında doğu kültürlerinin ve özellikle İslâm medeniyetinin inkar edilemez bir rolü olduğu açıktır. Endülüs Emevî Devletiyle Haçlı Seferleri sayesinde Batı birçok mimari ve edebi unsurlar, hümanizm gibi felsefi açılımlar kazanmıştır. Moğol Kubilay Han tarafından Pekin yakınlarında kurulan şatafatlı Chang-du şehrinin bir yansıması olan “Xanadu” kelimesi, bugün bile lüks, konfor ve refahın bir ütöpik sembolü olarak kullanılmaktadır. Türkler, Haçlı Seferleriyle birlikte aralıksız olarak olumsuz ve hoş olmayan tasvirlerle anılmaya başlamıştır. Batı edebiyatında Türklerin ilk defa zikredildiği eser Nibelung destanıdır. Bu eser Türklerin kısmen olumlu gösterildiği için de ayrıca önemlidir. Ayrıca Türk Edebiyatı ve Klasik Fars Edebiyatından yapılan çeşitli çeviriler ve bazı batılı şairlerin şiirleri metinler arası bağlamda incelendiğinde yine Doğu kültürlerinin izleri görülebilir.

Anahtar Kelimeler: Endülüs, Goethe, Xanadu, James Clarence Mangan.

THE EFFECTS OF EAST CULTURES ON WEST WITH LITERARY TEXTS AND IMAGE OF TURK IN WEST

ABSTRACT

It is apparent that the Eastern culture and civilizations have an undeniable role in the expression of the West as a civilized society known in its present state. The Islamic civilization is the leading one of them. Thanks to the Crusades and Endülüs-Emevi State did the West gain many architectural and literary elements as well as such philosophical concepts as humanism.

The word ‘Xanadu’, a western reflection of the gorgeous city Cheng-du that was established by Kubilay Khan of Mongols nearby Pekin, is used as a utopic symbol of luxury and wealth even today in such a way as to remind this distant memory.

Turks have been continually associated with negative and unfavorable concepts and feelings ever since the Crusades, thus finding a variety of reflections in the western culture. The first text to make a mention of Turks in western literature is *Nibelungs Legend*. This work is also important in that it is the only one that credits Turks with positive and somewhat favorable associations.

Various translations from the Classical Persian and Turkish literatures and some western poets’ poems are imitative of these cultures and can be listed as among the striking examples of this interaction on an inter-textual basis.

Key Words: Endülüs, Goethe, Xanadu, James Clarence Mangan.

Doğunun önemi bugüne kadar “*Işık doğudan gelir*”¹ anlamına gelen Latince *Ex oriente lux* özdeyişinde dolaylı olarak vurgulanmaktadır. Doğu ve Batı medeniyetleri arasındaki ilişkiler ve etkiler değerlendirildiğinde, bu güneş benzetmesinin çok da abartılı olmadığı anlaşılmaktadır. Bugün daha çok “*egzotik, mistik*” gibi terimlerle biraz da hafife alınarak tavsif edilen Doğu medeniyetleri Batılı toplumların bugünkü seviyelerine ulaşmalarında göz ardı edilemeyecek etkilere sahiptir. Nitekim halen bütün dünyada kullanılan sayı sistemi, optik biliminin bazı temel kanunları, oryantalist Batılı sanatkârların Endülüs’ten tevarüs ettikleri çeşitli mimari öğeler ilk akla gelen doğulu unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Batı medeniyetlerine giren doğulu unsurlar bununla da sınırlı değildir. Askerî düzenden müziğe, resimden edebiyata, mimariye kadar birçok alanda bu izleri -bazen taklit seviyesinde- görmek mümkündür.

* Bu makale, 11-13 Kasım 2005 tarihleri arasında Manisa’da düzenlenen *II. Türk Tarihi ve Edebiyatı Kongresi*’nde bildiri olarak sunulmuştur.

** Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi
okt@atauni.edu.tr, okemaltavukcu@yahoo.com

¹ Sabri Kılıç, *Ortak Kültür Kavramları Sözlüğü*, 3F Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 111.

Tarihi kaynaklar Doğu ile Batı arasındaki münasebetlerin başlıca üç yolla gerçekleştiğini göstermektedir; Bunlar Batılı seyyahlar, bu seyyahların taşıdığı bilgiler neticesinde kurulan ticari bağlar ve ticaretin tatmin etmediği dönemlerde genellikle din kisvesi altında çıkan seferler (Haçlı Seferleri gibi) olarak sıralanabilir.

Konunun genişliği çalışmamızın kapsamının daraltılmasını gerekli kılmaktadır. Bu yüzden ana hatlarıyla çeşitli Doğu medeniyetlerinin Batıdaki izlerine değinildikten sonra Türk kültürünün bu alandaki yansımalarına bakılacaktır.

1- İslam Medeniyetinin Batıya Tesirleri

Batının bugünkü değerleriyle ortaya çıkmasında, daha çok savaşıarak temasa geçtiği İslam medeniyetinin çok önemli katkıları olmuştur. Grek medeniyetinin henüz Batıda bilinmediği bir dönemde müslümanlar Aristoteles, Platon ve Neo-Platonistlerin bazı eserlerini, Hipokrat, Galen, Öklid, Ptolemy ve daha sonraki yazarların matematik, astronomi ve ahlak hakkındaki çeşitli eserlerini tercüme etmişlerdir. Ayrıca çeşitli Fars ve Hint kaynakları da müslüman bilim adamlarının istifadesi altındaydı.² Bunların İslam tefekkürü etrafında yorumlanması ile şekillenen hümanizm, Endülüs müslümanları aracılığıyla önce Batı Avrupa ve İtalya'ya oradan da Anadolu'daki Haçlılar üzerinden bütün Avrupa'ya yayılmıştır.³

Endülüslü müslümanların Batı medeniyeti üzerindeki tesirleri çok daha geniş bir alanı kapsamaktadır. Özellikle mimari ve edebiyat bu etkilerin bariz hissedildiği sahalarda karşımıza çıkmaktadır. İçlerinde İbni Sina (ö. 1037) ve Gazali (ö. 1111)'nin de bulunduğu birçok Müslüman filozofun eserlerini okuduğundan haberdar olduğumuz⁴ Dante (ö. 1321)'nin *İlâhî Komedya* adlı eseri, bu bakımdan çelişkili bir tutumun da ifadesidir. Eserin "cehennem" bölümünde İslam kültür ve medeniyetinin kurucusu olan Hz. Muhammed'i yerin sekiz kat altında korkunç bir hâlde tasvir eden yazar, eserinin bütün konusunu ve kompozisyonunu Endülüslü filozof İbnü'l Arabî (ö. 1148)'ye borçludur.⁵

Yine Endülüslü bir filozof olan İbn Tufeyl (ö. 1185)'in de özellikle edebiyat alanında Batı medeniyetine birtakım etkileri olmuştur. İbn Tufeyl'in meşhur eseri *Hay bin Yakzan*, 1349 yılından itibaren yapılan tercümeleri marifetiyle Batı dünyasına yepyeni felsefi açılımlar getirmiştir. Bu eserin Rotterdam'da yapılan 1701 tarihli bir çevirisinde mütercim adı olarak verilen S. D. B. kısaltmasının Benedict de Spinoza'nın tersten okunuşu olduğu ileri sürülmüştür. Bu durumda ünlü batılı düşünür Spinoza'yı da İbn Tufeyl'in tesir halkasına dâhil etmek yerinde olacaktır. *Hay bin Yakzan*'ın edebî alandaki izleri bugün bile takip edilebilmektedir. Daniel de Foe'nin ıssız bir adada tek başına yaşamak zorunda kalan bir adamı hikâye ettiği *Robinson Crusoe* adlı eseri, çeşitli yönleriyle, *Hay bin Yakzan*'dan ilham alınarak yazılmıştır.⁶

Endülüs medeniyeti bazı Avrupa şehirlerindeki binalarda yer alan sütun başları, kemerler ve çeşitli bezeme unsurlarıyla Batı mimarisinde de kendini ifade etme imkânı bulmuştur. *Kordoba Ulu Cami* ve Saragossa'daki *el-Caferiye Sarayı*'nda görülen at nalı biçimindeki kemer tarzının XIX. yüzyılın ortalarında tamamlanan *Wilhelma Sarayı*'nda yer almasını da bu çerçevede değerlendirmek yerinde olacaktır⁷. Mimaride "oryantalizm" olarak adlandırılan bu akımın İstanbul'da da birtakım örnekleri bulunmaktadır⁸. Böylece esas itibarıyla Endülüs müslümanlarının geliştirdiği bu tarz yine müslüman bir ülkede fakat batılı mimarlar aracılığıyla uygulanmıştır.

² Hilmi Ziya Ülken, "İslam Düşüncesinin Batıya Etkisi", *İslam Düşüncesi Tarihi*, editör: M. M. Şerif, İnsan Yay., İst., 1991, s. 143; Ayrıca bk. Sigrid Hunke, *Allah'ın Güneşi Avrupa'nın Üzerinde*, Altın Kitaplar, 1. bs., İst., Ocak 2001; Onur Bilge Kula, *Batı Düşününde Türk ve İslam İmgesi*, Büke Yay., 1. bs., Ekim 2002; Abdurrahman Bedevî, *Batı Düşüncesinin Oluşumunda İslam'ın Rolü*, İz Yay., İst. 2002; Bekir Karlığa, *İslam Düşüncesinin Batı Düşüncesine Etkileri*, Litera Yay., İstanbul, 2004; Rüşdi Raşid, *İslam Bilim Tarihi*, Litera Yay., İstanbul, 2006.

³ Ülken, agm, s. 144

⁴ bk. Ülken, agm, s. 150.

⁵ bk. Ülken, agm, s. 145-152.

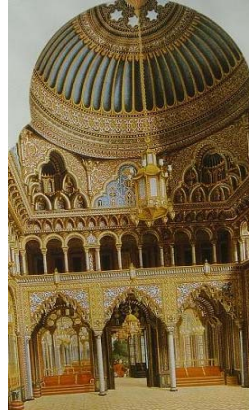
⁶ İlhan Kutluer, "İbn Tufeyl", *DİA*, XX, s. 418-425.

⁷ Ayrıntılı bilgi için bk. Turgut Saner, *19. Yüzyıl İstanbul Mimarlığında "Oryantalizm"*, Pera Tur. ve Tic. A.Ş., 1. bs., İst., 1998.

⁸ bk. Saner, *age*.

Kordoba Ulu Câmi

Wilhelma Sarayı,
Kubbeli Salon

İstanbul Üniversitesi
(Bahriye Nezaleti)

Şiirlerinde *Kur'an-ı Kerim*, Hz. Peygamber'in hayatı ve Hafız'ın kuvvetli tesirlerine rastladığımız Goethe (1749-1832) de İslami edebiyatta yansıma bulmuş Batılı yazarlardandır. Voltaire'in Hz. Muhammed'e yönelik saldırgan ve küstah ifadelerine cevaben Goethe'nin yazdığı *Mohamet* adlı eser, son derece olumlu ve coşkulu bir üslupla İslam dininin putperestliğe karşı duruşundan bahseder.⁹ Çeşitli şiirlerinde *Kur'an'a* atıflar yapan Goethe'nin şu mısraları Bakara sûresinin 115. ayetinin mealini vermektedir¹⁰:

*Gottes ist der Orient!
Gottes ist der Okcident!
Nord – und südliches Gelände
Ruht im Frieden seiner Hände¹¹*

*Doğu da Allah'ındır
Batı da Allah'ın
Kuzey ve Güney sahası
Sulh içindedir O'nun kudretiyle¹²*

İdeal insan tipi ile Goethe'nin Faust'u arasında büyük bir yakınlık olduğunu düşünen Muhammed İkbâl, Goethe'ye hayrandır. Nitekim *Peyâm-ı Maşrik* adlı eserini *Doğu-Batı Divanı*'na cevap olarak yazmıştır. Bu eserin bir bölümünde Mevlâna ile Goethe'yi Cennetteki İrem bağında karşılaştıran İkbâl, Goethe'ye *Faust*'un "Gökte Prolog" bölümünü okutur. Muhatabını dikkatle dinleyen Mevlana'nın söyledikleri ilginçtir¹³:

*"Senin tefekkürün gönül köşesine çekildi ve bu eski cihanı yeniden yarattı.
Sen ten içinde cânın ızdırıp ve saadetini gören insansın.
Sen sedef içinde incinin oluşunu gören insansın.
Aşk sırrından herkes haberdar olamaz, herkes bu dergâha giremez.
Ancak iyi olarak yaratılan ve hilkatin esrârına mahrem olan insan anlayabilir ki,
Zekâ ve mahâret şeytandan, aşk ise Âdemden sadır olur"¹⁴*

2- İslam Dışındaki Bazı Doğu Medeniyetlerinin Batıya Tesirleri

⁹ Ülken, agm, s. 146; Goethe'nin İslam'la ilgisi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Bayram Yılmaz, *Goethe ve İslamiyet*, Esra Yay., Konya 1991.

¹⁰ Fred Dallymar, "Doğu-Batı Divanı: Goethe ve Hâfız Diyaloğu", *Divan*, (2000/2), S. 9, s. 113-131; "Doğu da Allah'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır. Şüphesiz Allah'ın rahmeti ve nimeti geniştir. O her şeyi bilendir.", *Kur'an-ı Kerim*, Bakara, 2/115 (Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli haz. Ali Özek v. dğr., Ank., 1993, s. 17).

¹¹ Johann Wolfgang von Goethe, *Doğu- Batı Divanı*, Terc. Bayram Yılmaz, İyiyadam Yay., 1. bs. Mart 2000, s. 24; a. mlf. *Doğu- Batı Divanı*, Terc. Bayram Yılmaz, Okumuşadam Yay., İst., Şubat 2005, s. 24.

¹² Goethe, age, s. 25; Dallymar, agm, s. 113.

¹³ Beşir Ayvazoğlu, "İki Şeytan", *Kaşgar* (Ocak 2000), S. 13, s. 24.

¹⁴ Ayvazoğlu, agm, s. 24.

Marco Polo (1254 ?-1324); hem Haçlı izlerinin taze olduğu bir dönemde yaşaması, hem de Asya'yı boydan boya kat ettikten sonra Kubilay'ın sarayında on yedi yıl kalması¹⁵ itibariyle önemli bir şahsiyettir. Ünlü seyyahın *Dünyanın Hikâye Edilişi* adlı kitabında yer alan *İslam'a, Türklere ve Doğuya ilişkin tahkir ve tezyif edici*¹⁶ ifadelerinin yanında Kubilay'ın sarayını anlattığı satırlar her şeye rağmen doğuya duyulan hayranlığı göstermektedir: "... Bu, asla görülmemiş genişlikte ve harikulâdelikte bir saraydır... Tek kattır, ama döşeme aşağı yukarı topraktan on ayak daha yüksektedir; çatı son derece yüksektir... Salonların, odaların tüm duvarları içeriden gümüş ve altınla kaplıdır ve çok ince oymacılıkla aslanlar ve ejderhalar, hayvanlar ve kuşlar, soylu hanımların ve şövalyelerin güzel hikâyeleri ve daha birçok güzel şey ve savaş hikâyeleri çizilmiştir. Çatı da öyle yapılmıştır ki, gümüşten altından ve resimlerden başka bir şey görülmez... Büyük salon öyle geniş ve öyle büyüktür ki, aynı anda altı binden fazla insan orada yemek yiyebilir; dört yüz oda vardır, böyle bir rakam insanı şaşkına çevirir. Bu saray öyle büyük, öyle güzel, öyle zengin ve öyle iyi düzenlenmiştir ki, dünyada bundan daha iyisini hayal edebilecek ya da yapabilecek insan yoktur..."¹⁷ *Seyahat-name*'de sayfalarca devam eden methiyelerle anlatılan bu saray, Kubilay'ın Pekin yakınılarında kurduğu Cheng-du (Zhongdu, Dadu) adlı şehirde bulunuyordu.¹⁸ Marco Polo'nun sözlerinin Batı dünyasında derin izler bıraktığı anlaşılmaktadır. Sarayın bulunduğu Cheng-du şehrinin batı dillerindeki telaffuzu olan Xanadu'nun edebî metinlerde lüks ve konfor çağrışımları yapacak şekilde ütöpik bir motif olarak kullanıldığı bilinmektedir.¹⁹ Muhtemelen bu motifin verdiği ilhama bağlı olarak Samuel Taylor Coleridge (1772-1834), *Kubla Khan (Kubilay Han)* adlı şiirinde Polo'nun ifadelerini anımsatan cümleler kullanmıştır:

<i>In Xanadu did Kubla Khan</i>	<i>kubla han,</i>	<i>buyurdu yapıla,</i>
<i>A stately pleasure-dome decree:</i>	<i>görmekli bir zevk kubbesi,</i>	<i>xanadu'da,</i>
<i>Where Alph, the sacred river, ran</i>	<i>alph'in, o kutsal ırmağın,</i>	
<i>Through caverns measureless to man</i>	<i>uçsuz bucaksız mağaralardan geçerek</i>	
<i>Down to a sunless sea.</i>	<i>gün görmeyen bir denize aktığı yerde.</i>	
<i>So twice five miles of fertile ground</i>	<i>iki kere beş millik verimli toprak</i>	
<i>With walls and towers were girdled round:</i>	<i>duvarlar ve kubbeler sarıldı;</i>	
<i>And here were gardens bright with sinuous</i>	<i>bahçeler vardı, dereleri parlak,</i>	
<i>rills</i>	<i>çiçeklenmiş bir çok günlük ağacı;</i>	
<i>Where blossomed many an incense-bearing</i>	<i>güneşli çayurları kucaklayan,</i>	
<i>tree;</i>	<i>dağlar kadar yaşlı ormanlar vardı,</i>	
<i>And here were forests ancient as the hills,</i>	<i>fakat o derin ve hülyalı uçurum</i>	
<i>Enfolding sunny spots of greenery.</i>	<i>yeşil dağdan sedir ormanına inen</i>	
<i>But oh! that deep romantic chasm which</i>	<i>vahşi bir yer! her zaman kutsal ve büyüdü.</i>	
<i>slanted</i>	<i>bir kadın hayaletin dolaşıp durduğu</i>	
<i>Down the green hill athwart a cedarn</i>	<i>soluk ay ışığında sevgilisi şeytanı çağıran.</i>	
<i>cover!</i>	<i>ve bu uçurumdan, sonu gelmez bir kaynaşmayla,</i>	
<i>A savage place! as holy and enchanted</i>	<i>sanki toprağın hızlı ve derin nefes alışlarıyla,</i>	
<i>As e'er beneath a waning moon was</i>	<i>bir an içinde güçlü bir kaynak fişkırdı:</i>	
<i>haunted</i>	<i>onun hızlı ve kesintili patlamalarıyla</i>	
<i>By woman wailing for her demon-lover!</i>	<i>devasa parçalar fırladı, sıçrayan dolu gibi,</i>	

¹⁵ Mahmut H. Şakiroğlu, "Marco Polo", *DİA*, XXVIII, s. 41-43.

¹⁶ Marco Polo, *Dünyanın Hikâye Edilişi, Harikalar Kitabı I*, Çev. Işık Ergüden, İthaki Yay., 1. bs., İst., 2003, s. 5.

¹⁷ Polo, *age*, s. 221-222; Büyük bir hayranlığın ifadesi olan bu cümleler, Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin Tanzimat'ı hazırlayan süreçte benzer bir durumda söylediği "Önümüzde sâzendelerin olduğu mahalde nakışlı büyük bir perde asılıydı. Tamam yerleştikten sonra birden o perde yukarıya kaldırılıp arkasında koca bir saray zuhur eyledi. Sarayın ortasında oyuncular operaya mahsus kıyafetleriyle ve yirmi kadar peri-peyker kıymetli taşlarla süslü elbise ve fistanlarıyla meclisi tekrar şaşaaıyla doldurduktan sonra sazları da hep birden şarkıya başladılar... Atlı ve piyâde askerleriyle cenkler gösterdiler. Gökten bulut ile âdemler inip ve yerden âdemler uçurdular. Netice-i kelâm, o kadar hayret veren şeyler gösterdiler ki, anlatılacak gibi değil. Şimşek ve gök gürültüsü gösterdiler ki, hele görülmedikçe itimat olunmayacaktır." (Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'nin Fransa Sefâret-nâmesi, haz. Beynun Akyavaş, Türk Kült. Arş. Ens. Yay., Ank., 1993, s. 32-33) sözlerinin, yaklaşık altı yüz sene önceki provası gibidir.

¹⁸ http://www.samarmagictours.com/en_2mon.htm (30.10.2007)

¹⁹ Alberto Manguel-Gianni Guadalupi, *Hayalî Yerler Sözlüğü II*, Çev. S. Okyay-K. Kutlu, Yapı Kredi Yay., 1. bs., İst., Temmuz 2005, s. 757-758.

And from this chasm, with ceaseless
turmoil seething,
As if this earth in fast thick pants were
breathing,
A mighty fountain momentarily was forced;
Amid whose swift half-intermitted burst
Huge fragments vaulted like rebounding
hail,
Or chaffy grain beneath the thresher's
flail:
And 'mid these dancing rocks at once and
ever
It flung up momentarily the sacred river.
Five miles meandering with a mazy motion
Through wood and dale the sacred river
ran,
Then reached the caverns measureless to
man,
And sank in tumult to a lifeless ocean:
And 'mid this tumult Kubla heard from far
Ancestral voices prophesying war!

The shadow of the dome of pleasure
Floated midway on the waves:
Where was heard the mingled measure
From the fountain and the caves.
It was a miracle of rare device,
A sunny pleasure-dome with caves of ice!
A damsel with a dulcimer
In a vision once I saw:
It was an Abyssinian maid,
And on her dulcimer she played,
Singing of Mount Abora.
Could I revive within me
Her symphony and song,
To such a deep delight 't would win me
That with music loud and long,
I would build that dome in air,
That sunny dome! those caves of ice!
And all who heard should see them there,
And all should cry, Beware! Beware!
His flashing eyes, his floating hair!
Weave a circle round him thrice,
And close your eyes with holy dread,
For he on honey-dew hath fed,
And drunk the milk of Paradise.²⁰

samanlı tahıl gibi harman dövenin altında.
ve bu dans eden kayaların arasında
bir an içinde savruldu kutsal ırmak.
şaşkınca beş mil boyunca medreseler
yaparak
orman ve vadiden akıp geçti kutsal ırmak,
sonra uçsuz bucaksız mağaralara ulaştı
ve bir gümbürtüyle cansız okyanusa karıştı:
kubla, bu gümbürtünün ortasında, duydu
uzaktan
ataların seslerini savaş kehaneti yapan!
zevk kubbesinin gölgesi
dalgaların ortasında yüzüyordu;
orada kaynak ve mağaraların
karışmış nağmeleri duyuluyordu.
buzdan mağaralı, güneşli bir zevk kubbesi,
nadir görülecek bir mucizeydi.
santurlu bir genç kız
düşlemiştim bir zaman:
habeşli bir genç kız,
santurunu çalan,
söyleyerek abora dağının şarkısını.
içimde yeniden canlandırabilsem
onun müziğini ve şarkısını
bana öyle derin bir haz verebilirdi ki,
o güür sesli ve uzun soluklu müzikle
o kubbeyi havada kurabilirdim,
o güneşli kubbeyi, o buz mağaralarını!
duyanların hepsi onları orada görmelidir,
hepsi haykırmalıdır, amann! dikkat!
şimşek çakan gözleri, uçuşan saçları!
onun çevresinde üç kere dolaş
ve gözlerini kapa kutsal bir korkuyla,
çünkü o çiçek özüyle beslenmiş,
ve cennet sütü içmiştir...²¹

²⁰ The Elements of Poetry, I, s. 297-299; <http://poetry.eserver.org/kubla-khan.html> (08.11.2007)

²¹ <http://sozluk.sourtimes.org/Default.asp?> (08.11.2007)

Aslen Moğol kültürünün bir izdüşümü olan “Xanadu” motifi hâlen Batı toplumları içerisinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Konfor ve lüksleriyle öne çıkan çeşitli oteller ve tatil köylerine genellikle bu ismin verildiği dikkat çekmektedir.²² Ayrıca *Bosson* adlı İsviçreli müzik grubunun aşağıdaki parçası söz konusu kavramın popüler kültürde de ütopik çağrışımları olduğunu göstermektedir:

Xanadu Lyrics

Xanadu Xanadu
Love isn't easy when it's too far away
You need a lot of faith and dedication
I don't have that problem, I see you everyday
An hour filled with hope and inspiration...
[Chorus x 2]
Xanadu, I've been waiting my whole life
For a chance to meet a girl just like you
And I believe it's gonna be you and me
If you will get to know me too...

I love all about you, but you don't know who I am

Sure is a complicated situation
So what if I'm dreaming, I'm dreaming I am your man
And we wake up in a real life conversation...

[Chorus x 2]
I feel in love with a girl on TV
She captivates me On reality TV

She's looking at me but she cannot see me.
I hope she will be more than a fantasy....

[Chorus x 2]
I fell in love with a girl on TV
She captivates me On reality TV
Index23

Xanadu'ya Şiir

Xanadu Xanadu
Aşk ıraklardan kolay değildir
İnanman, kendini vermen gerek senin,
Benim içinse bu zor değil
Seni görüyorken hergün.
Ki o an umut ve ilhamla doluyum
(Koro x 2)
Xanadu, bir ömür bekledim
Sen gibi bir kızla buluşmak için
Umarım ki kavuşuruz bir gün
Sen de beni tanıyabilirsen...
Senin her şeyini seviyorum,
Fakat sen beni tanımıyorsun bile
Pek de karmaşık bir durum değil mi
Hayal kursam ne olur
Ne olur ki erkeğin olduğumu düşlesem
Ve gerçek hayatın sohbetinde uyansak...
(Koro x 2)
Televizyondaki bir kıza tutuldum da
Gerçeklik ekranında esirim ona
Göremiyor ki bana baksa da
Keşke bir fantazi olarak kalmasa o
(Koro x2)
Televizyondaki bir kıza tutuldum da
Gerçeklik ekranında esirim ona²⁴

Batı medeniyetini özünü teşkil eden unsurlardan biri olan Hristiyanlığın sanata ve gündelik hayata yansıtılmasında da birtakım doğulu unsurlara başvurulduğu görülmektedir. Bugün hemen her kilisede görebileceğimiz Hz. İsa ve azizlere ait çeşitli tasvirlerin başının etrafında bulunan halelerin Budizm’de de aynı fonksiyonlarla yer aldığını görmekteyiz. Ayrıca dua esnasında kullanılan mumlar ve Tanrıya yakarış esnasında ellerin duruşunda da büyük benzerlikler göze çarpmaktadır.

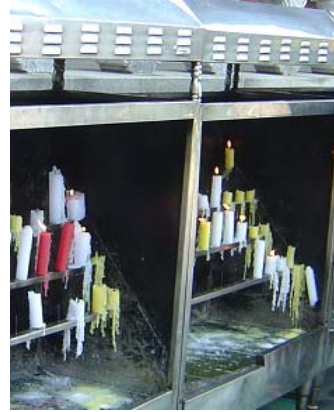
²² <http://www.roadsideamerica.com/set/xanadu.html> (08.11.2007)
http://www.xanaduwines.com/cpa/htm/htm_home.asp (08.11.2007)

²³ <http://www.lyrics007.com/Bosson%20Lyrics/Xanadu%20Lyrics.html> (08.11.2007)

²⁴ İngilizce metinlerin tercüme edilmesindeki yardımlarından ötürü kıymetli arkadaşım Hasan Aktaş’a teşekkür ederim.

Buda ve azizler

Dua için kullanılan mumlar

Mumlar ve dua eden bir budist

3- Türk Medeniyetinin Batıya Tesirleri ve Batıda Türk İmgesi

Batının Türklükle temasının izlerini bulabildiğimiz metinlerin başında Orta Yüksek Almanca ile kaleme alınan *Nibelunglar Destanı* gelmektedir. 2437 dördlükten oluşan destanın bugün elde bulunan en eski üç nüshası 1200'lü yıllardan kalmıştır. Ancak olay örgüsü ve kahramanlar bu metnin 400'lerden itibaren işlenerek bu hâle geldiğini göstermektedir. Destanın bizim açımızdan önemi, kahramanlarından birinin ünlü Hun hükümdarı Atilla olmasıdır. Metinde *Etzel* adıyla yer alan *Atilla*, iyi yürekli, mert bir han olarak takdim edilmektedir. Ancak baskın kahramanların karşısındaki uyuşuk tavrı ve sık sık ağlaması gibi durumlar Asya topraklarından kalkarak Roma'ya kadar gelmiş bir savaşçı hükümdarın kişiliğiyle pek örtüşmemektedir.²⁵

XI. yüzyıl sonundan XIII. yüzyıl ortalarına kadar devam eden Haçlı Seferleri özellikle Alman edebiyatında dikkat çekici bir gelenek oluşturmuştur.²⁶ Friedrich von Hausen, Reinmar der Alte, Rubin gibi dönemin önde gelen şairlerinin bu seferlere fiilen katıldıkları bilinmektedir. İster Haçlı Seferleri'ne katılımı teşvik etsin isterse bunlara bizzat katılsın şairlerin birçoğu şiirlerinde Müslümanların tamamını ırk ve dil ayırmaksızın putperest olarak nitelendirmektedir. Söz konusu metinlerde müslüman olmaları dolayısıyla Türklerin de aynı çerçevede değerlendirildiği görülmektedir. Ancak Ricault Bonomet, Filistin'in önemli bir bölümünün Sultan Baybars tarafından fethedilmesi üzerine 1265'ten sonra yazdığı bir şiirinde doğrudan Türklerden bahsederek şöyle der:

“... Tanrı'nın belası Türklere karşı ne haç ne de iman fayda etmiyor.
Görünen o ki, Tanrı bizim aleyhimize onları destekliyor.”²⁷

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Türkler hakkında bugün de geçerliliğini koruyan olumsuz kanaatler ilk kez bu mısralarla ifade edilmiştir. Daha eski bir metin olan *Nibelunglar Destanı*'nda Atilla, Avrupa'nın büyük bir kısmını tehdit etmesine rağmen, iyi yürekli mert bir han olarak anılmaktadır. Müspet denebilecek bu tavrın değişmesinde din faktörünün etkili olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır.

İstanbul'un fethedilmesi Batıda büyük bir infial uyandırmıştır. Balthasar Mandelreiss adlı bir şair, bu olayı Hristiyanlığa indirilmiş bir darbe olarak değerlendirdiği manzumesinde Avrupalı şövalyelere ve dindaşlarına hitaben:

“Türkler artık durmak bilmiyor,
elimizi çabuk tutmazsak buralara kadar sokulacaklar.”

²⁵ Ayrıntılı bilgi için bk. *Nibelunglar Destanı*, Çev. Bilge Umar, Yapı Kredi Yay., 1. bs., İst., Eylül, 2001.

²⁶ Bu geleneğe bağlı olarak Almanca'da hâlen kullanılan Türkçe kökenli kelimeler için bk. Nejdet Keleş, “Türk Dili ve Kültürünün Alman Dili ve Kültürüne Etkileri”, Atatürk Ü. TAED (2003), S. 21, s. 33-51.

²⁷ Battal İnandı, “Alman Halk Şiirinde Türkler (13-16. Yüzyıl)”, *DTCF Dergisi* (1993), C. 36, S. 1-2, s. 89.

demıştır.²⁸ İstanbul'un fethi ve Fatih'le ilgi bazı meseleler tiyatro eserlerine de konu olmuştur. 1580 yılından sonra Cristopher Marlowe, Robert Grene, George Pele ve Thomas Kyd gibi yazarlar tarafından kaleme alınan birçok eser, İngiliz edebiyatına bu bakımdan, imtiyazlı bir mevki kazandırmıştır.²⁹ Gerek bu tiyatro eserlerinde gerekse diğer edebî ürünlerde Türkler genellikle olumsuz bir motif olarak yer almışlardır.³⁰ *Nibelunglar Destanı* dışındaki eserlerde Türkler barbar bir kavim olarak gösterilmiştir. Viyana kuşatmasının hezimetle sonuçlanmasının ardından Avrupa'da Türk sembolü olduğu düşünülen unsurlar tezyif kampanyalarının malzemesi olmuştur. Bu unsurların başında Türklükle İslamlığı birlikte temsil eden hilal gelmektedir. Avusturya ve Macaristan'da hilalin tahkir edildiği resim ve heykel örneklerinde bu durum açıkça görülmektedir.

Avusturya'nın İnsburg şehrinde hilalin üzerinde Azize Marya Hilali ezen Macar arslanı³¹

Batı edebiyatlarındaki olumsuz yansımalara rağmen yapılan bazı çeviriler Türk kültürünün nüfuzunu devam ettirdiğini göstermektedir. Bugünkü bilgilerimiz ışığında Batı dillerine tercüme edilen ilk şiir, halk şiiri tarzında yazılmış bir dördüktür.³² Bu şiir Kanunî Sultan Süleyman döneminde Türklere esir düşen Macar Georgievitz'in hazırladığı Türk gelenek, görenek ve yaşayışını anlatan bir kitapta yer almaktadır. 1544 yılında *La Maniere et Ceremonies des Turcs (Türklerin Seremonileri ve Tavırları)* adıyla Fransızca, Almanca ve Latince olarak basılan bu eserin İngilizceye tercümesi otuz yıl sonra gerçekleşmiştir. Kitabın Latincesi Georgievitz'in başka bir eseriyle birlikte, 1553-1600 yılları arasında on üç kez daha basılmıştır.³³

Batı dillerinde Fransızca ve İngilizce'ye tercüme edilen ikinci şiir XIV. yüzyıl Mevlevî şairlerinden Eflâkî'nin

*Ey ki hezâr âferîn bu nice sultan olur
Kulı olan kişiler husrev ü hakan olur*

²⁸ İnandı, agm, s. 96.

²⁹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Yıldız Güllülü (Aksoy), *Onsekizinci Yüzyıl İngiliz Tiyatrosunda Türkler*, İstanbul Ü. Edebiyat Fak. (Doktora Tezi), İst., 1973; Berna Moran, "İngiliz Edebiyatı'nda Fatih Sultan Mehmed Hakkında Piyesler", *Edebiyat Üzerine Makaleler / Röportajlar*, haz. Seval Şahin Gümüş, İletişim Yay., 1. bs., İst., 2004, s. 63-78; Ayrıca orta oyununun modern batı tiyatrosundaki etkileri için bk. İbrahim Yerebakan "A Reappraisal of Turkish Traditional Theater of Ortaoyunu in Relation to Contemporary Anti-realistic Performances of the West", *Acta Orientalia*, (2002), C. Vol. 63, s. 31-52.

³⁰ Batı Edebiyatlarında Türk imgesi hakkında bk. Kamil Aydın, *Images of Turkey in Western Literature*, The British Council, 1999; Nevide Akpınar Dellal, *Alman Kültürü'nden Seçme Tarihi ve Yazınsal Ürünlerde Türkler*, Kültür Bak. Yay., 1. bs., Ankara, 2002; Onur Bilge Kula, *Batı Düşününde Türk ve İslam İmgesi*. Buke Yay., 1. bs., Ekim 2002; *Dünyada Türk İmgesi*, haz. Özlem Kumrular, Kitap Yayınevi, 1. bs., İst., Mart 2005.

³¹ Haluk Dursun, *Tuna Güzellemesi*, Kubbealtı Neşriyatı, İst., Ekim 2004, s. 50.

³² *Birechen bes on eiledum derdumi*
Iaradandan istemiscem iardumi
Terch eiledum zahmanumi gardumi
Ne ileim ieniemezum gunglumi

(Berna Moran, "Batı Dillerine Çevrilen İlk İki Türk Şiiri", *Edebiyat Üzerine Makaleler / Röportajlar*, s. 130-131)

³³ Moran, agm, s. 129-132.

matlaıyla başlayan manzumesidir³⁴. Bu şiir 1639'da İstanbul'a gelerek burada bir buçuk yıl kadar kalan Fransız Du Loir tarafından tercüme edilmiş ve 1654'te *Les Voyages du sieur Du Loir* adıyla basılan kitabında yer almıştır. Du Loir'in, muhtemelen ayinlerde makamlı okunan manzumenin notalarını da tespit etmesi önemli bir ayrıntıdır.³⁵

Mesîhî'nin Bakî tarafından da tanzir edilen meşhur Bahariye'si 1774'ten itibaren Almanca, Fransızca, İngilizce ve Latince'ye yapılan tercümelemlerle Avrupa'da intişar eden bir başka Türkçe manzumedir³⁶. Tanzimat ve onu hazırlayan süreçle birlikte kültür, sanat ve edebiyat gibi birçok alanda alıntılar yaptığımız Batıya XVIII. yüzyılın başlarında takdim edilen bahariye, bu yönüyle ayrı bir öneme sahiptir. Bahariye, tercüme edildiği dönemden itibaren uzak Avrupa'nın şiir meydanlarında yankı bulmaya başlamıştır. Okuduğu Almanca kitaplar aracılığıyla Türk edebiyatını tanıyan İrlandalı milliyetçi şair James Clarence Mangan (01 Mayıs 1803-20 Haziran 1848)'in "Gül Zamanı" adlı şiiri Mesîhî'nin murabbaı üzerine kurulmuştur³⁷:

*Morning is blushing; the gay nightingales,
Warble their exquisite songs in vales;
Spring, like a spirit, floats everywhere,
Shaking sweet spice-showers loose from her hair,
Murmurs half-musical sounds from the stream,
Breathes in the valley and shines in the beam.
In, in at the portals that youth uncloses,
It hastes, it wastes, the Time of Roses!*

*Sabahın mahcup kızılığında şakıyor,
Neşeli bülbüller, güzelim şarkıları
dolduruyor ovaları;
Bahar bir peri, her yeri kuşatıyor,
Silkeleyerek saçlarından tatlı baharat
sağnakları;
Pınarlardan müzikli seslerle
mırıldanıyor;
Vadide soluklanıyor, güneşte
parıldıyor;
Giriyor kapılardan gençliğin açtığı,
Hızlandırırken zamanı, tükeniyor gül
zamanı!³⁸*

Mangan'ın kendi ölümü hakkındaki düşüncelerini dahi bir Türkün hayal gücü ile ifade ettiği aşağıdaki bölüm³⁹, şiirindeki Türk izlerinin sarıh bir örneğidir:

*Şimdi kervan yola çıkıyor... Meçhul bir ülkeye doğru
Çanları hareket işaretini vermeye başladı bile
Sevin ruhum... Zavallı kuşum, kurtuldun nihayet.
Nihayet kafesin çöküyor... demirleri dağılacak yakında.
Elveda gailleli dünya, günahlarla haşır-neşir olan dünya
Ruhum Allah'ın sakın yurdunda dinlenecek artık...⁴⁰*

Mangan'ın asıl başarısı Türk kültürünü özümsemesinde yatmaktadır. Onun şiirlerinde Türklükle ilgili unsurlar, dekoratif bir öge olmaktan ziyade, içinde yaşanan, hissedilen bir ortam olarak ele alınmıştır. Şairin Erzurum civarına savaşmaya giden bir delikanlının sıla hasretini anlattığı *Karamanlı Sürgün* adlı şiirinde benzer bir tutum izlediği gözlerden kaçmamaktadır:

*Seni hep rüyalarımda görüyorum,
Karaman!
Senin yüzlerce tepen, binlerce deren,
Ah Karaman, Karaman!*

³⁴ Eflâkî'nin şiirleri için bk. F. Nâfiz Uzluk, "XIV. Yüzyıl Mevlevî Şairlerinden Eflâkî Dede'nin 600. Ölüm Yıldönümü Dolayısıyla Ahmed Eflâkî Dede", *TDAY-Belâten* (1961), Ankara, 1962, s. 275-309; Orhan Kemal Tavukçu, "14. Yüzyıl Mevlevî Şâirlerinden Eflâkî Dede'nin Bilinmeyen İki Şiiri", *Atatürk Ü. TAED* (2002), S. 19, Erzurum, s. 95-107.

³⁵ Moran, agm, s. 133-139.

³⁶ Fehim Bayraktareviç, "Mesîhî'nin Dünya Edebiyatında Yer Alan Bahariyesi", *TDED*, (1974), c. XXII, s. 213-219.

³⁷ Deniz Özmen, "İrlanda'nın 'Ulusal Şairi' James Clarence Mangan'ın 'Divan Şiiri'ne Katkısı", *Adam*, (Aralık 1998), S. 157, s. 59.

³⁸ Özmen, agm, s. 59.

³⁹ "Ölüm kervanı" tasavvuru benzer bir şekilde Şeyyad Hamza'nın bir şiirinde şöyle yer almıştır:

"Öni yire batar sonı dükenmez / Aceb bu kâfile ne kârvândur" Metin Akar, "Şeyyad Hamza Hakkında Yeni Bilgiler-I", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, S. 2, İstanbul, 1987, s. 3.

⁴⁰ Peter Hird, "İrlanda'nın Türk Şairi", *Bedîyat* (Ekim 1997), S. 2, s. 74-77.

Işıltılı sabahların parladığı zaman,
 Derin gün batımı,
 Derelerini ve tepelerini,
 Işık huzmeleriyle ördüğü zaman,
 Sen hayalimde belirirsin,
 Karaman.
 Bütün hayallerimde,
 Hasret dolu hayallerimde belirirsin,
 Karaman, Ah Karaman!
 Sıcak, parıltılı ovalar, güneş, gökler,
 Karaman!
 ...
 Karaman, Ah Karaman!
 Yaz çiçeklerinden, renklerinden,
 Yüzümü çevirsem de
 Hayal gözümde
 Sen belirirsin ihtişamla,
 Karaman!
 Canımın parçası hâlâ sendedir,
 Karaman!
 Sen hâlâ mukaddessin gözümde,
 Karaman, Ah Karaman!
 Savaş vaktim gelmişti bir zamanlar,
 Karaman!
 Erzurumda taburlar vardı yer yer,
 En acımasız Erzurum'dan geldi bölüklerin,
 Uhbar sarayının kubbесinden indiler,
 Beni senden, vatanımdan söküp kopardılar,
 Karaman!
 Sen, öz vatanım, dağlık yurdum,
 Karaman,
 Hayatta ve ölümdе ruhumun ocağı,
 Karaman, Ah Karaman!
 Bil ki Karaman,
 On kız kardeşimden hiçbiri,
 Hemşehrilerini benim kadar sevmedi,
 Karaman, Ah Karaman!
 O âna kadar süt kadar latif,
 İpek kadar yumuşaktım.
 Şimdi göğsüm aslan ini gibi,
 Öldürülen insanların,
 Kan ve kemikleriyle kirlenmiş,
 Karaman, Ah Karaman!
 Yeni doğmuş gençlik duygularım,
 Karaman!
 Örselenmiş çiçekler gibi soldu,
 Karaman, Ah Karaman!
 Yerlerinde dikenler ve yabani otlar fişkırdı,
 Bir zamanlar sevdiğim şimdi küçük düştü gözümde,
 ...
 Sabahın bereketli ışığından nefret ediyorum,
 Karaman!
 Sabahın çehresi beni çıldırıyor,
 Karaman, Ah Karaman!

Sipahi bir zorbanın zırhını giyinmiş,
Karaman!
Fakat kölelik şu cesetten daha kötüdür,
Karaman, Ah Karaman!
Kalbi binlerce şeytanla kararmış onun;
Karaman, Ah Karaman!
Kaf'ın yanıp kavrulmuş ovaları gibi,
O kalbe de hiç yağmur ve çiğ düşmeyecek,
Karaman!
Ancak zehir şebnemleri ve kan yağmurlarıdır yağacak,
Karaman!
Cehennemin zehir şebnemleri, kan yağmurları,
Karaman, Ah Karaman!
Fakat en kötüsü yakında hayat bitecek,
Karaman,
Azrail her yanlışın intikamını alacak,
Karaman, Ah Karaman!
Son zamanlarda düşüncelerim daha çok geziniyor,
Çayırlarında; hayal kümeleri zihnimi, ve
Kehanetli şarkı güftelerini gölgede bırakıyor,
Karaman,
Azrail çetin ve güçlü,
Karaman!
Işıldayan kılıcı çok yakında çarpacak,
Karaman, Ah Karaman!
Bu gece Uhbarın salonlarında endişe var,
Ezilmiş esirler için umut da var,
Karaman, Ah Karaman!
Şu duvarlar boyunca yanan kızıl ışık da nedir?
İctima borusu sus, dinle! diye bağıyor!
Mızrakların ve şalların parıltısını görüyorum,
Karaman!
Kalabalıklar, kalabalıklar! Duvarlara tırmanıyorlar,
Karaman!
Bu gece Murad veya Uhbar düşüyor,
Karaman, Ah Karaman!

Charles Verne'nin 1858'de Paris'te yazdığı Osmanlıca ve Farsça şiirlerden mürekkep divanını da Türk kültür ve edebiyatının Batıdaki yansımaları arasında değerlendirmek yerinde olacaktır. Sultan Abdülaziz'e ithaf edilen *Divan-ı Verne*, zayıf içeriğine rağmen şekil özellikleri bakımından Divan şiirine sıkı sıkıya bağlıdır.

Edebiyat, mimari, dinî motifler ve uygulamalar gibi alanlara dair zikredilen bu hususlar, İslam öncesi dönemlerden itibaren Doğudan Batıya hediye edilen unsurlardır. Bu durum Batı medeniyetini oluşturan Yunan mitolojisi ve Hıristiyanlık gibi unsurların yanına çeşitli Doğulu kültürlerin ve İslamın tesirini de eklemenin gereğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

AKAR, Metin; "Şeyyad Hamza Hakkında Yeni Bilgiler-I", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, S. 2, İstanbul, 1987, s. 1-22.

- AKYAVAŞ, Beynun; *Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'nin Fransa Sefâret-nâmesi*, Türk Kült. Arş. Ens. Yay., Ank., 1993.
- AYDIN, Kamil; *Images of Turkey in Western Literature*, The British Council, 1999.
- AYVAZOĞLU, Beşir; "İki Şeytan", *Kaşgar* (Ocak 2000), S. 13, s. 22-28.
- Abdurrahman Bedevî; *Batı Düşüncesinin Oluşumunda İslam'ın Rolü*, İz Yay., İst. 2002.
- BAYRAKTEREVİÇ, Fehim; "Mesihî"nin Dünya Edebiyatında Yer Alan Bahariyesi", *TDED*, (1974), c. XXII, s. 213-219.
- DALLYMAR, Fred; "Doğu-Batı Divanı: Goethe ve Hâfız Diyalogu", *Divan* (2000/2), S. 9, s. 113-131.
- DELLAL, Nevide Akpınar; *Alman Kültürü'nden Seçme Tarihi ve Yazınsal Ürünlerde Türkler*, Kültür Bak. Yay., 1. bs., Ankara, 2002.
- DURUN, Haluk; *Tuna Güzellemesi*, Kubbealtı Neşriyatı, İst., Ekim 2004.
- GOETHE, Johann Wolfgang von; *Doğu-Batı Divânı*, Terc. Bayram Yılmaz, İyiyadam Yay., 1. bs. Mart 2000.
- _____ ; *Doğu-Batı Divânı*, Terc. Bayram Yılmaz, Okumuşadam Yay., İst., Şubat 2005.
- GÜLLÜLÜ (AKSOY), Yıldız; *Onsekizinci Yüzyıl İngiliz Tiyatrosunda Türkler*, İstanbul Ü. Edebiyat Fak. (Doktora Tezi), İst., 1973.
- HİRD, Peter; "İrlanda'nın Türk Şairi", *Bediyyat* (Ekim 1997), S. 2, s. 74-77.
- HUNKE, Sigrid; *Allah'ın Güneşi Avrupa'nın Üzerinde*, Altın Kitaplar, 1. bs., İst., Ocak 2001.
- İNANDI, Battal; "Alman Halk Şiirinde Türkler (13.-16. Yüzyıl)", *DTCF Dergisi* (1993), C. 36.
- KALİÇ, Sabri; *Ortak Kültür Kavramları Sözlüğü*, 3F Yayınevi, İstanbul, 2006.
- KELEŞ, Nejdet; "Türk Dili ve Kültürünün Alman Dili ve Kültürüne Etkileri", *Atatürk Ü. TAED*, (2003), S. 21, s. 33-51.
- KULA, Onur Bilge; *Batı Düşününde Türk ve İslam İmgesi*, Büke Yay., 1. bs., Ekim 2002.
- KUMRULAR, Özlem; *Dünyada Türk İmgesi*, Kitap Yayınevi, 1. bs., İst., Mart 2005.
- Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, haz. Prof. Dr Ali Özek v. dğr., Ank., 1993, s. 17).
- KUTLUER, İlhan; "İbn Tufeyl", *DİA*, XX, S. 418-425.
- MANGUEL, Alberto-Gianni Guadalupi; *Hayalî Yerler Sözlüğü II*, Çev. S. Okyay-K. Kutlu, Yapı Kredi Yay., 1. bs., İst., Temmuz 2005.
- Marco Polo, *Dünyanın Hikaye Edilişi, Harikalar Kitabı I-II*, Çev. Işık Ergüden, İthaki Yay., 1. bs., İst., 2003.
- MORAN, Berna; "Batı Dillerine Çevrilen İlk İki Türk Şiiri", *Edebiyat Üzerine Makaleler / Röportajlar*.
- _____ ; "İngiliz Edebiyatı'nda Fatih Sultan Mehmed Hakkında Piyeler", *Edebiyat Üzerine Makaleler / Röportajlar*, haz. Seval Şahin Gümüş, İletişim Yay., 1. bs., İst., 2004, s. 63-78.
- Nibelunglar Destanı*, Çev. Bilge Umar, Yapı Kredi Yay., 1. bs., İst., Eylül, 2001.
- ÖZMEN, Deniz; "İrlanda'nın 'Ulusal Şairi' James Clarence Mangan'ın 'Divan Şiiri'ne Katkısı", *Adam* (Aralık 1998), S. 157.
- SANER, Turgut; *19. Yüzyıl İstanbul Mimarlığında "Oryantalizm"*, Pera Tur. ve Tic. A.Ş., 1. bs., İst., 1998.
- ŞAKİROĞLU, H. Mahmut; "Marco Polo", *DİA*, XXVIII, s. 41-43.
- TAVUKÇU, Orhan Kemâl; "14. Yüzyıl Mevlevî Şairlerinden Eflâkî Dede'nin Bilinmeyen İki Şiiri", *Atatürk Ü. TAED*, (2002), S. 19, Erzurum, s. 95-107.
- The Elements of Poetry I*.
- UZLUK, F. Nâfiz; "XIV. Yüzyıl Mevlevî Şairlerinden Eflâkî Dede'nin 600. Ölüm Yıldönümü Dolayısıyla Ahmed Eflâkî Dede", *TDAY-Belleten* (1961), Ankara, 1962, s. 275-309.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya; "İslam Düşüncesinin Batıya Etkisi", *İslam Düşüncesi Tarihi*, editör: M. M. Şerif, İnsan Yay., İst., 1991.
- YEREBAKAN, İbrahim; "A Reappraisal of Turkish Traditional Theater of Ortaoyunu in Relation to Contemporary Anti-realistic Performances of the West", *Acta Orientalia*, (2002), C. Vol. 63, s. 31-52.
- YILMAZ, Bayram; *Goethe ve İslamiyet*, Esra Yay., Konya 1991.

<http://eserver.org/poetry/kubla-khan.html> (08.11.2007)

<http://sozluk.sourtimes.org/Default.asp?> (08.11.2007)
<http://www.roadsideamerica.com/set/xanadu.html> (08.11.2007)
http://www.samarmagictours.com/en_2mon.htm (30.10.2007)
<http://www.lyrics007.com/Bosson%20Lyrics/Xanadu%20Lyrics.html> (08.11.2007)
http://www.xanaduwines.com/cpa/htm/htm_home.asp (08.11.2007)